

Po kladnom čitateľskom ohlase z minulého roka vám ponúkame sumarizujúce pohľady na minuloročnú produkciu pôvodnej slovenskej literatúry pre deti a mládež a pôvodnej literárnej vedy a literatúry faktu. Hodnotenie slovenskej prózy a poézie uverejníme v nasledujúcom čísle.

Literatúra v oddychovom čase

(Tvorba pre deti a mládež v roku 2002)

Prof. PhDr. Zuzana STANISLAVOVÁ, CSc.

Narodila sa 30. mája 1951 v Hačave. Venuje sa literárnokritickej a literárnovednej reflexii literatúry pre deti a mládež. Pracuje na Katedre slovenského jazyka a literatúry na PdF Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Prešove.

Predovšetkým si pripomeňme, že rok 2001 sme svojho času komentovali ako čas opätovnej generačnej plurality literárnej tvorby pre deti a mládež, v rámci čoho sa objavilo (resp. novou knižkou potvrdilo) niekoľko perspektívnych mladých prozaikov a začal sa črtať aj členitejší žánrový a hodnotový reliéf detskej literatúry. Žiaľ, z uvedených aspektov rok 2002 v pôvodnej detskej literatúre opäť signalizuje prítmenú invenciu. V týchto intenciách je stabilným trendom pretrvávajúca dominantnosť fantastického tvorivého princípu, a teda aj žánru rozprávky. Vedúca pozícia rozprávkového žánru však ani tentoraz neznamená len výhru. Súvisí s ňou totiž i priživovanie sa na jeho prirodzenej čitateľskej príťažlivosti, čo sa v roku 2002 stalo dosť vypuklým javom. A tak rozprávka jestvuje nielen v početných žánrových variantoch, ale aj v rozmanitejšej hodnotovej škále od textov imaginatívnych cez remeselnú serióvost a vulgarizovanú deskripciu až po čistý amaterizmus.

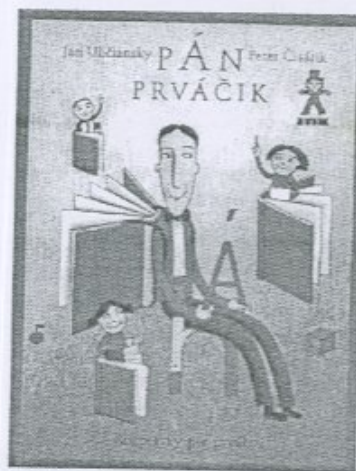
Pozoruhodných rozprávkových kníh vyšlo v roku 2002 niekoľko. Väčšinou ich vytvorili autori strednej generácie. Patrí k nim napríklad knižka **Marianny GRZNÁROVEJ** *Dvaja na ceste* (Mladé letá). V družnom putovaní klauna maliara a klauna muzikanta s jazvečíkom Činčilom je spredmetnené šťastie, aké sa rodí zo schopnosti vnímať svet ako zázrak. Atmosféra pohody a farebnej obrazotvornosti, burleskné nápady, vynaliezavosť hrdinov v každej šlamastike a krásna bezstarostnosť bytia – to všetko evokuje pôvab detského vychutnávania života.

Skúsený prozaik **Ján ULIČIANSKY** sa knižkou *Pán Prváčik* (Buvik) opäť prezentoval ako tvorca príbehov pre najmenších čitateľov a ako rozprávkar, ktorý „nažitú“ skúsenosť a pocitovosť filtruje cez bohatú predstavivosť. O nasmerovaní najnovšej knižky k prváčikovi svedčí nielen edícia *Lahké čítanie*, typ písma, ale aj typ príbehu s jednoduchou lineárnou stavbou a s prehľadne vystavaným subjektom. Jemná, nevťeravá a zmysluplne využitá fantazijnosť prvého rozprávkového príbehu anticipuje atmosféru i sémantiku ostatných troch rozprávok: keď sa pán Prváčik stane nepotrebným pre dospelých, vstúpi do rozprávkovej knižky, aby svojou skrytou prítomnosťou pomohol deťom zdolávať ťažkú aktivitu (čítanie). Hrdinom každého príbehu je potom síce človek nevybojný, nezbadaný, ba tak trochu azda až zakríknutý, ktorý sa však nakoniec vždy ukáže ako vnútorne silný a schopný potešiť iných snom o slobode, o šťastí, o autentickej sebarealizácii. Podtextová melanchólia vyplýva z vedomia bezmocnosti človeka zočivoči psychosociálnym aspektom súčasnej doby. Uličianskeho rozprávky patria k tomu druhu čítania, v ktorom „ľahkosť“ neznamená infantilnosť.

Takéto kvality majú aj niektoré edície vydané pod novým názvom. Napríklad kniha **Jána NAVRÁTILA** *Prváčik z najmenšej lavice* (Mladé letá), ktorá

je vlastne pripomenutím Navrátilovej staršej knižky *Belasý maják*. Lásky a neha babky, dedka, otca a mamy Hraškovcov k malému predškolačkovi Miškovi, ktorý je primálny na to, aby ho zobrali za prváka, a rodina mu sklamanie kompenzuje tak, že vytvorí školu doma, sú dojemné i komické. Maják-nafukovacia žirafa, ktorý z lásky k chlapčatú vymyslia rodičia a starí rodičia, aby vždy trafil domov, je apoteózou domova ako priestoru láskyplného bezpečia. Humorné zveličenie a pôvabná detská naivita úspešne zabraňujú tomu, aby sa teplá atmosféra zvrhla na sentimentalitu.

Reedíciu výberového charakteru je antológia autorských rozprávok *Usmeje sa, srdiečko* (Mladé letá). Editorka Alena Hošková nadviazala na dlhoročnú dobrú mladoletácku tradíciu takýchto kníh. A tak *Humorné rozprávky z Mladých liet* (taký je podtitul) ponúkli detskému čitateľovi zvolený žáner v rozličných variantoch a od predstaviteľov všetkých generačných vrstiev slovenských autorov 20. storočia, poč-

núc klasikom J. C. Hronským až po debutanta P. Karpinského. Napriek vysokému počtu knižných noviniek rozprávkovej proveniencie takýto výber má zmysel najmenej z dvoch dôvo-

dov: jednak pre reprezentatívnu kvalitu textov, jednak pre prezentáciu rozprávok, z ktorých mnohé by možno zostali zabudnuté v málo dostupných knižkách.

Dobrodružne ladený rozprávkový príbeh, koncipovaný do piatich častí predelených hádankovými „intermezzami“ a rámcovaný komiksovo stvárnenými pasážami, ponúkol detským čitateľom Peter GLOCKO pod názvom *Štastenka a Čierny pán alebo Desaf hradov, sto pokladov* (Vydavateľstvo Adrián Štefanko CORNEA). Sujetovú osnovu príbehu tvorí krátká povest o Štastenkovi (pôvodne sa nachádza v rovnomennej knihe autorových povestí) a o jeho putovaní po svete, v sujete sú využité, miestami možno až nadužité, ľudové frazeologizmy. Kniha je dokladom profesionálneho rozprávačského umenia P. Glodka. Jej tradične rozprávkový konflikt vyjadruje anotačný podtitul: *Napínavý príbeh o zázračnom hľadačovi pokladov a jeho večnom prenasledovateli, ale najmä o tom, že čisté srdce vždy zvíťazí nad čiernou zlobou.*

V novej knihe Romana BRATA *Pochabý škriatok* (Perfekt) je do literárnej podoby spracovaných osem rozprávok z večerníčkového seriálu *Čo videli stromy*. Okrem genézy (transformácia z iného znakového systému) i kompozícia tejto knižky je totožná s autorovou prvotinou pre deti *Tvrdohlavý baran*. Tematicky originálne príbehy sa aj tentoraz odvinú z dialógu dievčatka Katarinky so stromami, ktoré sú rozprávačmi príbehov. Naračnú situáciu rámcuje otcovský vzťah k dcére a otcova čarovná premena do animálnej podoby, v ktorej nezbadane dohľadne na dcérku a popritom si vyučuje príbeh. V porovnaní s prvou knihou je tento rámec podstatne disciplinovanejší, autor sa zbavil slovného balastu a sentimentalizujúcich sklonov, ktoré rozprávanie najviac zaťažovali práve v rámcujúcich pasážach, stavebne zjednodušil a spriehľadnil výpoveď. Celý príbeh sa tak zdybamizoval, zmysel rámcujúcich častí sa stal čitateľnejším a ich súvislosť s vlastnou rozprávkou logickejšou. Druhú knihu Romana Brata možno vnímať ako tematický prínos do pôvodnej rozprávkovej tvorby.

Typ rozprávok-rozprávání spomienkového charakteru, aký má v slovenskej literatúre dávne tradície, nájde detský čitateľ v knihe Jána TURANA *Kocúrik na čerešni* (Mladé letá). Poviedky majú zreteľný autopsívny charakter: sprítomňujú príhody z autorovho detstva, dospelosti a starootcovské zážitky, zdôrazňujúcním vnímavý vzťah k prírode i krehkosť a zraniteľnosť sveta živých bytostí. V pravidelnom rytme sa striedajú s veršovanými príbehmi, ktoré sa vyznačujú personifikačným aspektom a funkčným využitím jazykovej hry. Turanova knižka ako celok akceptuje hodnoty patriarchálneho sveta a znamená pretrvanie tradičného rustikálneho živlu v slovenskej literatúre na serióznej štandardnej úrovni.

Ani jeden rok nechýbajú v rozprávkovej ponuke texty zábavného typu. Do kategórie moderných úsmevných rozprávok patrí dvojautorská prvotina Miše ŠTEFANKOVIČOVEJ a Zuzany PREDMERSKEJ *Ema a Barón v meste* (IKAR). Rozprávanie o dievčatku Eme a jej mopslíkovi Barónovi je svieže a vtipné, počnúc úvodnou epizódou o tom, ako si Ema psíka nadobudla, až po mopslíkove absurdné zaľúbenecké avantúry (k fave dvojhrbej alebo k tuleniačke). Magický príznak, teda schopnosť dievčatka komunikovať so psíkom, je spolu s charakterovou kresbou zvieracieho protagonistu funkčne využitým zdrojom veselosti a základom komických gagov. Sympatický zmysel pre recesiú má aj pripojený „slovník cudzích slov“, v ktorom sa vysvetľujú pojmy vytlačené v texte kurzívou. V každom prípade možno túto prózu považovať za vydatý príspevok do kontextu modernej rozprávkovej tvorby.

Rozprávko- modulovaná zábavnosť má však veľmi často podobu triviálneho, prostoducho jednodielneho príbehu. K takým patrí rozprávka Blaženy MIKŠÍKOVEJ *Belások a Belásenka* (Mladé letá). O tomto voľnom pokračovaní idylických príhod motýlika Beláska bola zmienka už v bilancii tvorby 2001 – kniha sa totiž na knižných pulkoch objavila hneď začiatkom roka 2002 a „priplietla“ sa do hodnoteného kontextu. Na pôvodnom komentovaní nielo čo meniť ani v reflexii o roku 2002. Triviálne, idylické texty sys-

tematicky vydáva Junior a v jeho rámci v posledných rokoch pravidelne figuruje aj Václav ŠUPLATA. Okrem vyslovene komerčných titulov, ktorým nemá zmysel venovať pozornosť, vydal však na pomery spomínaného vydavateľstva vcelku zaujímavú knihu *S duchmi je vždy veselo*. Šesť príbehov o strašidielkach, ktoré sa samy v troskách starého hradu boja, a preto jedného večera zaklopú na dvere spisovateľa a jeho dcéry Niky, má vtip aj rozprávačský švih. Na pozadí konfrontácie presvedčenia dospelých o neexistencii duchov s ich faktickou prítomnosťou, dospelostnej racionality s prirodzenou detskou fantáziou, je paranormálny prvok vďaka nosite-

ľom napätia i komiky. Zdrojom veselej absurdity sú aj charakterovo ozvláštnené postavičky duchov, ktoré majú veľa spoločného s detskou prirodzenosťou. Obligátny šťastný záver (truhlíca plná zlatých dukátov pomôže premeniť starú hradnú zrúcaninu na raj v zmysle detských predstáv) len potvrdzuje, že Šuplata v tomto nenáročnom, ale čitateľsky príťažlivom príbehu realizoval vlastnú predstavu o rozprávke ako o fenoméne, ktorý má dieťa zaháňaf a rozveselať.

Typologickú škálu rozprávok každoročne dotvárajú (okrem nových vydání a výberov folklórnych rozprávok, ktorým teraz nebudeme venovať pozornosť) ešte dve kategórie žánru: autorské imitácie ľudovej rozprávky a rozprávky s didaktickými aspektmi. Práve v týchto modifikáciách autorskej rozprávkovej tvorby sa však vyskytuje najviac amaterizmu, nimi sa prezentuje najviac tvorcov skromnejšie obdarených literárnym talentom.

Spomedzi skúsených autorov cyklus imitatívnych rozprávok vydala Katarína HABOVŠTIAKOVÁ. Príbehy knihy *Ako sa chcel kráľ naučiť múdro kralovať a iné rozprávky* (Regent) sú tematicky zamerané na remeselníkov. Asi najoriginálnejšia je rovnomenná rozprávka, v ktorej autorka vybudovala sújeť pomocou zaujímavej kombinácie frazeologizmov. Inakšie Habovštiakovej prózy predstavujú hybrid medzi rozprávkovým a povestovým žánrom s tendenciou k moralizmu v duchu kresťanskej etiky.

Kým K. Habovštiakovej nemožno uprieť profesionálny prístup, mnohé ďalšie folklorizujúce aj moderné autorské rozprávky sa i v roku 2002 stali priestorom pre amatérske pokusy. Problémom takýchto kníh je predovšetkým sujetový eklekticismus: autori svojvoľne kombinujú motívy viacerých známych folklórnych rozprávok, resp. dotvárajú rozprávkový sujet v duchu sentimentálno-romantickej prózy. Tradičná rozprávková imaginácia sa spravidla stratila a nahradila ju deskripcia a verbalistická poetizácia. Do kategórie takýchto publikácií možno zaradiť napr. debuty Danice PAULIČKOVEJ s vlastnými ilustráciami *Motýlia kráľovná a iné rozprávky* (Seneca Publishing Company), Ivce UHNAVEJ *Skutočná princezná* (ODKAZ), Imricha BELLUŠA *Eduard a Snehulienka* (Sb press Tímače), autorskú parafrázu Malej morskej panny v *Staromodrej rozprávke* Igora SMELÉHO (Vydavateľstvo M. Vaška). Niektoré ďalšie rozprávkové debuty z vlnajšeka majú už celkom provinčnú úroveň – týka sa to napríklad knihy Edity ŽILÍKOVEJ *Bol raz jeden strom. Rozprávky z Veľkého Zálužia podľa rozprávania Márie Mikulovej* (s ilustráciami autorky vydala Agentúra Paleta), alebo paperbackového vydania próz a básní Fany JURSOVEJ *Pehavka a iné rozprávky* (PTK-ECHO, ilustrované kresbami 13-ročného dievčata).

Osobitnú kategóriu rozprávkových

textov, s tendenciou kvantitatívne mohutnieť, tvoria didaktické rozprávky. Ich zámerom je prostredníctvom rozprávkového príbehu, teda pomocou epického princípu, nenápadne a zaujímavo ponúknuť dieťaťu vecné poznatky alebo vštepiť mu mravné hodnoty. Hranica medzi didaktickou rozprávkou umelecko-náučného typu, ktorá vzniká symbiózou umeleckej imaginácie a informatívnej roviny, a medzi utilitárno-didaktickým parazitovaním na rozprávkovom princípe, pri ktorom vzniká zlepenec epického príbehu a informatívneho obsahu, je veľmi jemná. V každom prípade spomedzi minuloročných titulov takéhoto typu k umelecko-náučnej rozprávke asi najviac inklinuje debut Táne LUCKEJ *Bonifác* (BELTS). Je to živé rozprávanie na spôsob Čapkovej Dášeny, ibaže o mačkách, o ich zvykoch a naturele, ktoré nepochybne vzniklo na základe vnímavého pozorovania mačacieho sveta a dobrých rozprávačských dispozícií autorky. Zvolený animálny rozprávač vtipne ozvlášťuje videnie sveta a evokuje zážitkovú autenticitu.

U niekoľkých ďalších, pritom skúsenejších autorov neboli pokusy o didaktickú rozprávku nijako mimoriadne vy-

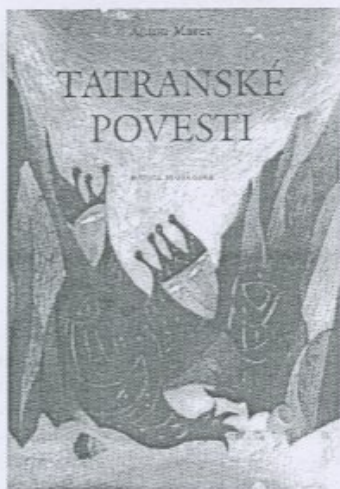
darené. Rozprávkou *Kto spozná levíka, rád si s ním potýka* (DAXE) sa po knihách jazykovo orientovaných riekaniak a kaligramov prezentovala Danuša DRAGULOVÁ-FAKTOROVÁ. Autorka prostredníctvom animovaných príbehov sprostredkúva deťom základné informácie o elektrine (o jej výrobe, transporte, použití a šetrnom využívaní). Tradičný personifikačný princíp a príbehovosť sú evidentne v službách aktuálnych poznatkov (a reklamného sponzora), mnohokrát si však navzájom prekážajú. Okrem toho obsahové zameranie textu nekorresponduje s jeho banálnym titulom. Bez problémov nie je ani didaktická rozprávka Renáty BOČKAYOVEJ-VAŠKOVEJ *Tatrankovia* (Tranoscius).

V tejto svojej druhej knihe autorka využila podobný princíp animácie ako v prvotine Štúplik a vybrané slová. Príbehy s utilitárnym mravným zameraním majú byť v istom zmysle výstražnou pred neadekvátnym správaním sa vo vysokohorskej prírode, aj informáciou o jej prísnych zákonoch. Funkčne, hoci konvenčne využitá personifikácia (škriatkovia už svojimi menami symbolizujú spätosť s končiarimi Vysokých Tatier, ku ktorým patria, a konaním čitateľne konkretizujú čarovnú moc hôr) nezakryla kompozičnú difúznosť textu, takže epika často vyznieva len ako moralisticky využitá rekvizita. Druhá kniha Jany NAGAJOVEJ *Splevajúca veža* (KARNAT-Karol Pástor) s viditeľne duchovným rozmerom je zasa značne nesúrodá zo žánrového i hodnotového hľadiska. Nájdu sa v nej literárne vypracované rozprávky-podobenstvá o kresťanských hodnotách života, spomienkovo ladené prózy, ale aj sentimentálne moralizujúce poviedky či animované príbehy. Prísny výberom by sa z tejto rôznorodej spleti textov dal zostaviť nevelký súbor lyrických symbolických rozprávok.

Aspoň okrajovo spomeňme komerčnú tvorbu využívajúcu interaktívny prístup k detským čitateľom, ako sú publikácie Kataríny GILLEROVEJ-BREZNIKOVEJ *Moja kamarátka knižka* (EPOS) a ďalšia zo série publikácií Igora ADAMCA a Martina VANEKA, teraz s názvom *Veľký svet malého predškolača. Čo má vedieť predškolač* (Príroda). Deti si v nich môžu čítať, môžu si do nich maľovať, písať, dotvárať príbeh (hoci nijako nie nápadito), môžu riešiť hádanky, slovné hračky, dozvedia sa jednoduché informácie a prípadne dostanú za vypracovanie a prečítanie celej knižky vysvedčenie. Poviedky a rozprávky K. Gillerovej-Breznikovej sú nevtieravo didaktické, verše sú triviálne, u Adamca a Vaneka miestami až stupidné (majú napr. aj takúto podobu: *V júli máme prázdniny, / môžeme robiť koniny. / Kúpime si žuvinu, / pôjdeme na didžinu.*). Publikácie sa nedajú považovať za literárne umenie, v lepšom prípade je to úžitkový prostriedok na stimulovalenie detského záujmu o pravidelný kontakt s knihou, v tom horšom vyslovená komercia.

K úžitkovým publikáciami patrí však aj svojrázne a invenčné stavaný cyklus pravopisných cvičení Daniela HEVIERA *Diktátor* (HEVI), ktorému nemožno uprieť istú mieru estetickú hodnotu, alebo tretia knižka hádaniek, rébusov, hlavolamov Jozefa PAVLOVICA *Zábavné riešky pre bystré hlavičky* (Mladé letá). Pavlovič aj tentoraz počíta s adresátom rozmanitého veku, lebo niektoré rébusy sú jednoduché, iné náročnejšie, zamerané na rozvinutie divergentného myslenia, na pohotovosť úsudku i bystrosť postrehu.

Okrem rozpravok je každoročnou súčasťou bibliografií detskej literatúry povest. Z hľadiska intencionality je to žáner nejednoznačný. Povestovú ponuku intencne smerujúcu k mladému čitateľovi znamená nový výber z tvorby Jozefa HORÁKA *Slovenské povesti* (Mladé letá). Tematicky presahujú úzky región podsitnianskeho kraja a znamenajú obohatenie súčasnej ponuky v tomto žánri o jeho už klasickú literárnu hodnotu. Na rozdiel od Horákových povestí publikácie vydávané Maticou slovenskou ako príspevky do povestovej mapy Slovenska zrejme nepočítajú iba s detským príjemcom, skôr s príjemcom vekovo nešpecifikovaným. S tým súvisí ich stavba aj prítomnosť dôkladnejšieho vecného komentára. V uvedenej sérii

vyšli vlani tri knihy povestí. Svoj tradičný tatranský región zmapoval **Anton MAREC** v knihe *Tatranské povesti*, sledujúc bájoslovný pôvod a vybrané motívy tatranskej reality (poklady, doliny, plesá, faunu, človeka a jeho život, zbojnícke tradície, osídlenie). Ohľad na detského čitateľa prezrádza rozsah a sujetová stavba Marcových po-

vestí. **Ján PODMANICKÝ** v *Kysuckých povestiach* rekonštruje historický prierez dejinami tohto regiónu od pohanských čias a počiatkov kresťanstva až po 19. storočie, ako to zachytáva ľudová i literárna tradícia. Fabulačne košaté rozprávania s romanticko-sentimentálnymi zápletkami, niektoré i s baladickým a legendovým príznakom, inklinuje väčšinou k etiologickému a etymologickému typu povestí. Jednoduchší a literárne strohší charakter majú záznamy ústnej povestovej tradície **Štefana MELIŠA** *Kráľ Matej pod Manínom*.

Tematická

rôznorodosť si vynútila komponovanie do niekoľkých cyklov. Tieto povesti si zachovali autentickjší žánrový charakter než povesti Podmanického.

Väčšina povestí, ktoré každoročne na Slovensku vyjdú, má však z literárneho aspektu iba okrajovejší význam. Pars pro toto môže takýto typ predmetného žánru zastúpiť napr. kniha **Eriky MATONOKOVEJ** *Lačnovské povesti* (Prešov-Kušnir). Hybridné útvary pohybujúce sa na pomedzí povestí a sentimentálno-romantickej prózy so zdôrazneným sociálnym aspektom sú pre podobné publikácie charakteristické vo všeobecnosti. Ich prínos spočíva najčastejšie v objave novej, originálnej látky (napr. v spomenutom prípade sú to zaujímavé sujety ľudovej tradície z rusínskej lokality Lačnov-Lipovce na území Šariša).

Okruhu tvorby, ktorá systémovo sleduje príťažlivé sprostredkovanie faktického poznania, sa systematicky a na vysokej adjustačnej i obsahovej úrovni venuje vydavateľstvo Perfekt. Svedčí o tom edícia Súborné dielo Vojtecha Zamarovského, jestvovanie Klubu priateľov historickej literatúry a v roku 2002 aj vydanie série faktografických kníh o významných Slovákoch v našich dejinách. V tomto rámci **Dušan MIKOLAJ** zostavil reprezentatívnu publikáciu *Majstri štetca* o osobnostiach slovenského maliarstva a sochárstva, **Drahošlav MACHALA** o slovenských spisovateľoch publikáciu *Majstri slova* a tandem **Ladislav ŠVIHRAN** a **Ondrej PÖSS** vytvorili publikáciu o osobnostiach slovenskej vedy *Majstri ducha*. Každéj postave je v týchto publikáciách venovaná dvojs strana ponúkajúca mozaikovo usporiadané informácie. Vecné, encyklopedicky koncipované texty sa konfrontujú so zaujímavými epizódkami z ich života a s bohatou fotodokumentáciou. Mladý čitateľ tak bezbolestne a príjemne vstrebáva informácie a zároveň sa rovnako nenápadne a nevtieravo formuje jeho národné povedomie. V tom istom vydavateľstve vyšla aj ďalšia publikácia literatúry faktu, kniha **Matúša KUČERU** *Cesta dejinami Stredoveké Slovensko* (Perfekt). Publikácia je vlastne reedíciou staršej autorovej knihy Slovensko v dobách stredovekých, ktorá pôvodne vznikala v časopise Slniečko, a súdiac podľa predslovu, mal by v takomto novom habite vyjsť aj pohľad na novovek našej krajiny. Kniha s výpravnou fotodokumentáciou, so systematickým výberom a prehľadným usporiadaním faktov podáva dejiny nášho národa od príchodu na dnešné územie až po bitku pri Moháči ako živú ľudskú drámu jednotlivcov i doby. V tejto súvislosti podotknime, že o nové aktualizované vydanie ide aj v knihe **Kvety DAŠKOVEJ** *Slová z dovozu* (Q 111), ktorá je svojráznym a zaujímavým slovníkom cudzích slov pre deti.

Usmevné poznávanie ponúka kniha **Ivana POPOVIČA** *Mať tak o kolesko viac!* (MY STUDIO). Jej tematické i dizajnové zameranie deklaruje podtitul: *Veselé obrázky o vážnych vynálezoch. 52 naozajstných príbehov, ktoré vymyslelo 20. storočie*. Vtipné karikatúrne kresby I. Popoviča dotvá-

rajú rovnako vtipné rozprávania o tom, ako vznikli veci, ktoré sú dnes už bežnou samozrejmosťou nášho života. Popovič rozpráva ľahko, fakty originálne odkrýva z prekvapujúceho uhla pohľadu a mnohokrát v paradoxných súvislostiach. Jeho kniha sa teda stáva nielen prameňom seriózneho poznania, ale zároveň aj dobrej zábavy. A keďže sa I. Popovič v doslove vyjadril, že ak sa mu podarí vyprovokovať čitateľa k smiechu, potom môže „chodiť po Bratislave pyšný ako páv“, možno mu toto právo priznať.

Napokon je tu ešte celkom špecifická náučná knižka pre malé deti, *Bubliny* (Aspekt) **Jany JURÁNOVEJ**. Opäť ide o interaktívnu publikáciu, v ktorej deti podľa inštrukcií sformulovaných v závere krátkych výkladových pasáží môžu kresbou vyjadriť svoje predstavy. Názorne, pomocou konkrétnych detailov je tu vysvetlená podstata problému osobného priestoru, slobody rozhodovania, asertivity a tolerance. Autorka postupuje systematicky od názorného výkladu fenoménu osobný priestor, cez konkretizáciu prvkov, ktoré ho formujú, až po rovnako názornú predstavu o fenoméne tolerance. Vznikla tak knižka pre predškôľakov, ktorá je pre nich zrozumiteľnou lekciovou o autenticite osobnosti.

Špecifickú modifikáciu poznania predstavujú memoáre a empirické záznamy skúseností. K memoárovej literatúre patrí zaiste séria kníh **Júliusa SATINSKÉHO**, z ktorých by do kontextu čítania detí mohli mieriť hlavne *Chlapci z Dunajskej ulice* (Albert Marenčin Vydavateľstvo PT). Subjektívne rozprávania o Bratislave jeho detstva je základom citového rozmeru textu. Rovina spomienok je transformovaná cez dospelostnú analýzu a konfrontáciu, fakty sú podkladané bohatou fotodokumentáciou a vytvárajú vecný rozmer textu. Lahko ironizujúce a sebaironizujúce podanie, typické pre Satinského, umožňuje vidieť veci patetické civilne a veci triviálne zasa ozvláštene. Publicistické, živo a šťavnato porozprávané historiky sú pôvabné pre súčasníka (najmä dospelého) štýlom podania i ľudskou múdrosťou, bude však zaujímavé sledovať, aký recepčný ohlas budú mať jeho texty u generácií, ktorým už bude chýbať priame zažitie jeho rozprávačstva.

Autentickú zážitkovosť, ale len amatérske literárne kvality majú aj empirické záznamy príhod z potuliek po prírode. Majú spravidla podobu poviedky, resp. črty, teda útvaru bez výraznejšieho fabulovania. Objavujú sa každý rok predovšetkým v regionálnych vydavateľstvách – v minulom roku boli zastúpené napr. knihou Štefana ŠRAMKU a Janky ŠRAMKOVEJ *Poviedky o zvieratách z Demänovskej doliny* (GRAFON dtp štúdio), publikáciou Igora MRÁZA *Horár Sever. Polovnícke poviedky z Liptova* (EPOS) alebo Štefana TERENA *Advokát medvedov* (vl. nákl.).

Už najmenej jedno desaťročie trvá defenzíva príbehov o deťoch a tento stav pretrváva aj v roku 2002. V knižkupectvách sme objavili iba dve prózy patriace do tohto okruhu aj tie mali v roku 2001. (O próze Emíla BORČINA *Srdce na dlani*, Vydavateľstvo FB, boli naporúdzí len informácie z druhej ruky, rovnako ako o próze – pravdepodobne prvotine – Silvie OKÁLIOVEJ *Fantastické prázdniny na starom zámku*, Iris.) Pre prózy Pavly KOVÁČOVEJ sú charakteristické každodenné udalosti a harmonické rodinné prostredie. Aj v novej knižke *Hrmelo, pršalo* (Osveta) akoby autorke projekcia nedramatického sociopriestoru a koncepcia hrdinu všedného dňa nedovoľovala vytvoriť napínavejšiu, a teda aj príťažlivejší dej. Konflikty sú potom mnohokrát umelo vytvorené

a hrdinkino prežívanie určitej udalosti ako problému je málo presvedčivé, zostáva iba vo verbálnej polohe. Pokojná atmosféra príbehov vyznieva napokon do istej miery dosť monotónne. Je to však profesionálne poctivý, hoci štandardný príspevok do prózy pre malých čitateľov. K prváčikovi a predčitateľom mierí aj druhá prozaiická kniha Danuše DRAGULOVEJ-FAKTOROVEJ z minulého roka *Princezná z paneláka* (Daxe). Pokus o poviedkový cyklus zo života dnešných sídliskových detí sa v prvých kapitolách rozbehol celkom sľubne (hoci absenciu jazykového redaktora v texte cítiť) a začali sa ukazovať aj náznaky perspektívneho sujetového zauzlenia (dievčatá verus chlapci, s možnosťou budovania si prestíže). Postupne však prózy naberali čoraz vyššiu mieru didaktizmu a ten sa napokon v posledných kapitolách stal už celkom očividný. Ani ako prozaička teda táto autorka predbežne neprekročila hranicu, ktorá oddeľuje triviálnu literatúru od umeleckej. Kniha zostala len kvantitatívnym prínosom do chudobnej žánrovej oblasti detskej literatúry.

Dosť veľkým sklamaním musí byť pre dospievajúce čitateľky dievčenských románik *Tone REVAJOVEJ Denník Majky z Majáka* (Osveta). Už z technického hľadiska sa text, vysádzaný prehustené, zle číta. Použitá denniková forma, ktorá by mala umožniť pohľad do vnútra postavy, v skutočnosti zostáva iba rekvizitou, rozprávania plynú v deskriptívnom tóne. Jeho obsah tvoria triviálne udalosti zo života maturanky Majky a z jej pôsobenia v detskom divadielku Maják. To, čo mohlo byť zdrojom skutočného vnútorného dramatismu postavy (maturita, neúspešné uchádzanie sa na štúdium herectva, skúsenosť opatrovateľky detí v Anglicku), to autorka vybavila už len celkom lapidárnym epilógom. Ak teda išlo o pokus zachytiť psychosociálne peripetie dnešných mladých ľudí, potom tento pokus zlyhal: aj dospievajúce, aj súčasnosť zostali len v nepresvedčivom verbalistickom náčrte.

Starou „bolačkou“ súčasnej detskej literatúry je nedostatok poézie. Tento fakt možno vysvetliť aj tým, že v preferovanej poetizovanej hre súčasného modelu básnickej tvorby autor už dnes ťažko hľadá originálne prístupy. Ešte najľahšie je produkovať komerčné veršované abecedáre: veď ktoríže rodič, ktorému záleží na úspešnom napredovaní dieťaťa, odolá príležitosti pomôcť dieťaťu zvládnuť abecedu pomocou veršikov? Takýto typ veršov je najtypickejšou ukážkou poézie, akú L. Feldek pred desaťročiami v článku *Bude reč o literatúre pre deti* uštipačne charakterizoval slovami: „zneužívajúce bitie na jedinú strunu detskej psychiky: na to naivné, nevyberavé lipnutie za prostotou... primitívnosť okorenená rytmom, rýmami a trochou zvukomafby“. V roku 2002 typ remeselného poézie abecedárového charakteru predstavuje napr. kniha Václava ŠUPLATU *Veselá abeceda* alebo Evy JAMBOROVEJ *Škôlkarova abeceda* (obe Junior). Inakšie do básnickej tvorby pre deti pribudli tri pôvodné zbierky veršov a jeden reprint, naposol diela starších a skúsených autorov. Nové básnické knihy Jozefa PAVLOVIČA *Dom píše verše komínom* (Spoločnosť autorov umeleckej literatúry SAUL) a Borisa DROPPU *Rak ohnivák a straka bez zobáka* (Perfekt) ponúkajú deťom riekankovo ladené verše. V zbierke J. Pavloviča sú vydarené najmä krátke riekankové útvary, mnohé majú nádych básnickej hádanky alebo veselej prekáračky. Sympatické je, že autor disciplinované a funkčne využil jazykovú hru. Asi najslabším článkom knihy je báseň *Doma najlepšie*, v ktorej sa nápad

utopil v nadbytku slov. Na jazykovej hre, monotematicky orientovanej na zvieraciu ríšu, sú postavené aj riekanky B. Droppu. Ich sémantické zafarbenie je nižšie, väčšinou ide o zvukový onymiu a kalambúry orientované najmä na rýmové pozície verša a vyúsťujúce do rozmarnej pointy. Niektoré riekanky sú vtipné, niektoré dosť banálne. Rozsiahlejšie veršované útvary ponúkajú deťom vo svojej druhej zbierke poézie pre deti Jozef MOKOŠ. Má názov *Vysielanie pre deti* (VSSS) a jej podtitul *Pesničkové básničky pre veľkých i malých (a pre ich rodičov, ktorí boli, sú alebo ešte len budú deťmi)* má konvenčný sebareklamný cha-

rakter. Tak ako v prvej Mokošovej knihe pre deti, aj tu vtipné nápady často prekryl verbalizmus a kostrbatý veršový rytmus. Napokon spomínaným svojráznym reprintom je kniha *Bola raz jedna trieda (a iné triedy)*, v ktorej vydavateľstvo Buvik (zostavovateľka Luba Kepštová) ponúklo komponovaný výber z rovnomennej zbierky Kristy BENDOVEJ a zo zbierky Tomáša JANOVICA *Kto sa nehrá, z kola von*. Nápad vydať už klasickú zbierku K. Bendovej v takejto úprave bol šťastným krokom: do výberu sa dostali tie satirické básne, ktoré do dnes nestarili obsahovú aktualnosť. Janovicove básne zasa pomáhajú v kompozícii knihy simulovať koncepciu jedného školského dňa, doplnenú satirickým obrazom žiackych charakterov a vesele parodickým záverečným „ponaučením“ (Dobré rady nad zlato).